

Zaira VIDALI

Rudolf Martin Rizman: Dall'autoritarismo alla democrazia attraverso l'indipendenza. Il caso sloveno. Longo Editore, Ravenna 2006, str. 191, 25 EUR (ISBN 978-88-8063-518-5)

V sklopu mednarodne mreže akademikov in raziskovalcev »Europe and the Balkans International Network«, ki jo koordinira Inštitut za srednje-vzhodno Evropo in Balkan (IECOB – Institute for Central Eastern and Balcanic Europe – Istituto per l'Europa Centro-Orientale e Balcanica) s sedežem v Forliju v okviru Univerze v Bologni, je izšlo delo v italijanskem jeziku Rudija Rizmana, rednega profesorja za sociologijo na Filozoski fakulteti Univerze v Ljubljani in predavatelja na univerzah v Bologni in v Sarajevu.

Knjiga razlaga nastanek neodvisne države in demokracije v Sloveniji po padcu komunističnega režima. V svojem delu avtor opredeljuje družbene procese, ki so doprinesli Sloveniji samostojnost in konsolidacijo demokracije. Obenem opozarja na družbene dejavnike, ki lahko ogrožajo svežo demokratizacijo. Dogajanja ob demokratizaciji umešča v širši sklop prehajanja Slovenije iz naroda v nacionalno državo, ki je priznana na mednarodni ravni.

V prvem poglavju se avtor osredotoča na analizo notranjih in mednarodnih družbenopolitičnih dejavnikov, ki so spremljali in pogojevali kočljive trenutke procesa prehajanja slovenskega naroda iz jugoslovanskega političnega okvira v samostojno demokratično državo.

To analizo uvaja z razmišljanjem, da je proučevanje komunizma in postkomunizma pred letom 1989 _doživelo velik neuspeh, ker ni upoštevalo možnosti padca komunističnega bloka in uvajanja demokratizacije v državah vzhodne Evrope. Strokovnjaki so se namreč v večji meri osredotočali na bodočo post-komunistično dobo, ki je še ni bilo, kot na obstoječi komunizem kot tak. Ta »napaka« narekuje potrebo po večji meri kritičnega razčlenjevanja na področju tistih družbenih ved, ki se ukvarjajo s procesi nastajanja nacionalnih držav, totalitarizmov in demokracij.

Avtor izpostavlja potrebo po družboslovnih študijah primerov manjših držav, ki z jasno določenimi cilji ter močno družbeno in politično voljo dosegajo pomembne gospodarske, družbene in politične rezultate. Obenem so dokaz, da so tudi manjši narodi ali državne entitete zmožni sami oblikovati svojo prihodnost. Slovenci so majhen narod, katerega elite so v različnih zgodovinskih trenutkih same izbirale in se povezovale z zunanjimi zavezniki v sklopu različnih mednarodnih procesov. Jugoslavija je npr. slovenskemu narodu omogočila obstoj kulturne nacije in jo branila pred agresivnejšimi italijanskimi in nemškimi sosedi. V 80. letih prejšnjega stoletja se je nato pojavila ideja o skupni Evropi, ki je predstavljala enkratno priložnost za uresničevanje slovenske nacije s svojo državo.

V nadaljevanju avtor opozarja, da je proučevanje Jugoslavije vsekakor težavno zaradi njene edinstvenosti in težke ter zapletene zgodovine. Nato navaja osrednje razloge za njen razkroj, med katerimi so npr. pomanjkanje volje s strani jugoslovanskih oblasti do uvajanja političnega pluralizma, njena močna družbena fragmentacija po Titovi smrti v 80. letih prejšnjega stoletja in v istih letih pojav agresivnega srbskega nacionalizma.

Slovenijo avtor italijanskemu bralcu predstavi kot še vedno eno izmed gospodarsko najbolj razvitih držav post-komunističnega bloka, ki je že v bivši Jugoslaviji ekonomsko prednjačila pred ostalimi republikami. Notranje je pretežno etnično homogena, njen nacionalizem pa je že zgodovinsko obrambnega tipa pred agresivnejšimi sosedi Italijani in Nemci. V tem vidi avtor razloge, zaradi katerih je v njej lažje določati in izvajati nacionalne interese v primerjavi z etnično nehomogenimi državami.

Nadalje avtor navaja nekatere zgodovinske mejnike, ki so zaznamovali evolucijo slovenskega naroda v najprej kulturno nacijo v 19. stoletju ter nato še v politično nacijo pred kratkim. Izhaja iz predpostavke, da so formacije nacionalnih držav rezultat preteklih dogodkov, političnih priložnosti in izbor njihovih voditeljev.

V drugem in tretjem poglavju avtor obsežno predstavi tranzicijsko obdobje prehajanja slovenskega naroda iz jugoslovanskega političnega okvira v samostojno slovensko republiko. Ta prehod sta zaznamovala dva družbena subjekta, in sicer civilna družba in nekonformistični intelektualci, ki so v 80. letih prejšnjega stoletja začeli uvajati v Sloveniji pluralizem idej in mišljenja.

Zametke zunajpartijskega mišljenja avtor zasledi že v 70. letih prejšnjega stoletja v okviru različnih alternativnih oblik socializacije, kot so bila npr: gibanja punkerjev, ekologistov, gejev, pacifistov in samostojnih skupin intelektualcev, ki so zavračali uradno ideologijo. Pojavila so se v obdobju, ko je jugoslovanska država v mednarodni areni, kljub svojemu avtoritarnemu značaju, uživala velik ugled.

Alternativno kulturno in intelektualno vrenje se je nato v 80. letih razvilo v družbeno opozicijo političnemu režimu v širšem okviru civilne družbe, ki je s svojim delovanjem in mišljenjem utrjevala kulturni pluralizem in pripomogla k družbeni deideologizaciji. Pomembno vlogo so pri tem imeli nekateri neodvisni mediji in društva, ki so s svojo intelektualno močjo in moralno avtoriteto vplivali tudi na politično raven. Omogočili so mehko prehajanje v demokracijo, saj so ustvarjali okolja za odprto in sistematično debato o pomembnih družbenih vprašanjih, kar je ob koncu 80. let spodbudilo uvajanje pluralizma na politični ravni.

Pri tranzicijskem procesu v Sloveniji avtor poudarja tudi vlogo slovenske komunistične partije. Njena reformistična veja je namreč v kočljivih trenutkih izbirala v prid pluralizma in tako civilni družbi sporočala, da jo podpira.

Prepletanje med dejavnostmi civilne družbe, intelektualcev in slovenske komunistične partije je sprožalo procese osamosvajanja in zaznamovalo iz avtorjevega vidika specifiko demokratizacije slovenskega naroda v primerjavi z ostalimi državami bivšega vzhodnega bloka.

Po avtorjevi analizi se je proces utrjevanja družbenega in političnega pluralizma zaključil leta 1989, ko so se pojavili prvi zametki bodočih strank. Volitve spomladi 1990 predstavljajo konec prve faze demokratizacije, ki se je uresničila v sklopu vladanja slovenske komunistične oblasti. Naslednji korak osamosvajanja pa je izpeljala postkomunistična koalicijska vlada z novo ustavo in zakonodajo, ki sta upoštevali kriterije pluralističnega sistema.

Avtor podrobneje opisuje različne etape razvoja slovenskih strank od proto-strank leta 1989 prek tistih, ki so se predstavile na prvih demokratičnih volitvah leta 1990 do strank, ki so zmagale in prevzele oblast.

Avtor nadalje začrti tri obdobja volilnega dogajanja med leti 1990 in 2004. Najprej je vlada Demosa omogočila nastanek novih institucij političnega pluralizma in uvedbo tržnega gospodarstva. Naslednje obdobje je zaznamovala vlada liberalnih demokratov, ki je ustalila demokracijo in Slovenijo uvrstila v članstvo Evropske unije, Nata in drugih mednarodnih organizacij. Za tretjo fazo, ki se je začela leta 2004, pa je značilna opredelitev novih razvojnih prioritet ob upoštevanju izzivov globalizacije, pritiskov neo-liberalne gospodarske politike in potrebi po ohranjanju družbene kohezije v Sloveniji.

Opozarja tudi na nekatere dejavnike, ki lahko oslabijo proces utrjevanja demokratizacije, kljub temu da ta nima poti nazaj. Trije so še posebno vredni pozornosti: osredotočanje strank na osebnosti, klientelizem in pomanjkanje dolgoročnih programov s strani preveč fleksibilnih političnih koalicij.

Avtor izpostavlja zanimiv pojav v samostojni Sloveniji. V trenutku, ko so elite prejšnjega komunističnega režima zapuščale oblast, so akterji civilne družbe prevzeli ta mesta in se vključili v politiko, tako da je politična družba »posrkala« civilno. Druga generacija civilne družbe se sicer razvija, a nima političnih ciljev, ampak se v večji meri ukvarja z družbenoekonomskimi spremembami.

V četrtem in petem poglavju se avtor posveča nadvse aktualni vlogi Cerkve in skrajne desnice v sodobni samostojni Sloveniji. Avtor ugotavlja, da sta ti dve družbeni sili po svoji naravi ideološko avtoritarni, prva zaradi teokracije, druga zaradi etnonacionalističnih in ksenofobnih idej. Nato se poglobi v odnos med Cerkvijo in politiko v slovenski družbi od 19. stoletja dalje. Posebno se še zaustavi na dogajanjih med vojnami in na povojnih političnih obračunavanjih v sklopu nove jugoslovanske oblasti, zaradi katerih je še danes pot sprave v Sloveniji težka.

Avtor vzporeja skrajno desničarska gibanja s podobnimi pojavi v zahodnih evropskih demokracijah in jih vsekakor opredeljuje kot nov pojav v sklopu demokratičnega sistema. Opozarja na možne škodljive družbene posledice njenih demagoških sporočil in avtoritarnih tonov, ki postavljajo v dvom novo demokracijo in njene institucije. Te so še posebno razvidne med novimi reveži in družbeno šibkejšim delom prebivalstva, ki čutijo, da jih ogrožajo globalizacija in procesi razvrednotenja tradicije.

V zaključkih avtor ugotavlja, da so procesi demokratične konsolidacije v Sloveniji še spremenljivi, vsekakor pa neizogibni. Ob tem navaja različne tipizacije dosežene demokratične ravni v postkomunističnih državah, v katerih Slovenija vsekakor pristaja na vrhu lestvic. Ob koncu še sintetično opredeljuje razloge, zaradi katerih Slovenija prednjači v procesu demokratizacije, obenem pa opozarja tudi na njene šibke točke.

Avtor je v knjigi jasno začrtal pot in poglavitne dejavnike demokratizacije v Sloveniji. Njegov pristop lahko definiramo kot »kritični optimizem«, saj ob analizi uspešne zgodbe slovenske državnosti ni pozabil opozoriti na pasti avtoritarnega populizma in nazadnjaškega tradicionalizma. Pri oblikovanju vsebine se je opiral tako na obsežno literaturo in na svoje raziskovalno delo kot tudi na mrežo strokovnih sodelavcev in akademskih prijateljev na mednarodni ravni.

Knjiga je primerna tako za akademski krog kot tudi za širšo zainteresirano javnost. Na italijanskem knjižnem tržišču je še posebno dobrodošla, saj bralcu italijanskega jezika omogoča vpogled v sodobni družbenopolitični razvoj svoje vzhodne sosedice. Še posebno je primerna v tem zgodovinskem trenutku, ko evropski integracijski procesi spodbujajo med drugim zanimanje mnogih Italijanov za še premalo poznano Slovenijo. Rizmanovo delo zapolnjuje vrzel, ki še obstaja zaradi pomanjkanja kvalitetnih besedil tako informativnega kot strokovnega značaja o različnih vidikih slovenske države, ki bi bila na razpolago v italijanskem jeziku. Rizmanovo delo italijanskega bralca ozavešča in mu z znanstvenim pristopom pomaga do objektivnejše podobe o svoji slovenski sosedici, ki je še med mnogimi Italijani pod vplivom splošnega nepoznavanja in zadržanosti do držav bivšega vzhodnega bloka. Knjiga ima zato poleg znanstvene relevantnosti še pomembno vlogo kulturnega posredništva med slovenskim in italijanskim svetom politične kulture in sociologije. Vsekakor pa Rizmanovo delo dviga in utrjuje ugled slovenske države med italijanskimi akademiki in intelektualci.

